

Geliş Tarihi: 2 Ağustos 2024
Kabul Tarihi: 12 Kasım 2024

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal of Modern Turkish History Studies
XXIV/49 (2024 Güz/Autumn), ss. 729-749

DOI: 10.18244/ctad.1527048

Araştırma Makalesi / Research Article

CUMHURİYET DÖNEMİ ESKİ TÜRK TARİH YAZICILIĞINDA BLEDA İMAJI*

Can Tankut ESMEN**

Öz

Cumhuriyet döneminde, tarih büyük önem atfedilen bir çalışma sahası olarak görülmüştür. Buna bağlı olarak Türk tarihinin çeşitli dönemlerine dair incelemeler kaleme alınmıştır. Tarih yazılırken, tarihin karakterleri, zaman zaman siyasetin gerektirdiği biçimde tasarlanarak imajlarla ortaya konulmuşlardır. Tarihçinin anlatısında tali bir unsur olarak yer alan bazı isimler yahut figürler de bu bağlamda incelenebilir. Attila'nın ağabeyi Bleda da söz konusu yardımcı kahramanlardan bir tanesidir. Cumhuriyet dönemi eski Türk tarih yazıcılığında, kaleme alınmış çalışmalara bakıldığında, Bleda'nın anlatılarda oldukça farklı şekilde konumlandırıldığı görülmektedir. Öyle ki, anıldığı yerler, bazı metinlerden birkaç satırı geçmezken, bunların, okuyucunun zihninde bir imaj oluşturmaya yettiği görülmektedir. Bu çalışmada başlangıçta Bleda'nın, tarihçilerin faydalandığı ana kaynaklarda yer aldığı kısa parçalara değinilmektedir. Sonrasında cumhuriyet dönemi tarihyazımında Bleda'nın yer aldığı kısımlar incelenmiştir. Söz konusu inceleme ile Bleda'nın, hangi tarihçide ne kadar görünür olduğu ve nasıl karakterize edildiğini açığa çıkarmak hedeflenmiştir. Çalışmanın devamında ise; Bleda imajı tespit edilen üç bağlam üzerinden incelenmiştir. Bunlar, karizma yoksunu Bleda, eğlence düşkünü Bleda ve maktul Bleda anlatıdır. Söz konusu imajlar, kendilerini inşa eden tarihçiler ekseninde bir çözümleme tabi tutulmuştur. Böylelikle kaynaklar ne kadar kıt ve ketum olsa dahi, tarihçinin sanatı, yani anlatısını ortaya koyma gücü, devreye girebileceği ve tarih metninin, söz konusu sınırlı kaynakları utandıracak, hatta kimi zaman da şaşırtacak şekilde canlı bir metin ortaya koyabileceği gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bleda, Avrupa Hunları, Eski Türk Tarihyazımı, İmaj, Tarihçi.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Tarih Bölümü,
(e-posta: ctankutesmen@trakya.edu.tr), (Orcid: 000-0002-1884-1276).

THE IMAGE OF BLEDA IN OLD TURKISH HISTORIOGRAPHY OF THE REPUBLICAN PERIOD

Abstract

During the Republic period, history was presented in a field of study with great importance bounded. Accordingly, studies on various periods of Turkish history have been written. While history was being written, the characters of history were sometimes designed and presented with images as required by politics. Some names or figures that appear as secondary elements in the historian's narrative can also be examined in this context. Attila's older brother, Bleda, is one of the supporting heroes in the main question. When we look at the works written in the old Turkish historiography of the Republican period, it is seen that Bleda is positioned quite differently in the narratives. This is so much so that, although the places where it is mentioned do not exceed a few lines from some texts, it is seen that they are enough to create an image in the reader's mind. In this study, short pieces that Bleda included in the main sources used by historians are mentioned at the beginning. Afterward, the sections in which Bleda was included in the historiography of the republican period were examined. This review aims to reveal how visible Bleda is in which historian and how he is characterized. In the continuation of the study; The Bleda image was examined through three identified contexts. These are the narratives of Bleda the charismatic, Bleda the fun-loving Bleda, and Bleda the victim. The images asked in this question were analyzed based on the historians who constructed them. Thus, it has been shown that no matter how scarce and secretive the sources are, the art of the historian, that is, the power of revealing his narrative, can come into play and the history text can produce a lively text that will embarrass and sometimes even surprise the limited resources in question.

Keywords: *Bleda, European Huns, Old Turkish Historiography, Image, Historian.*

Giriş

Benedetto Croce, 1893 yılında, felsefe alanındaki kariyerinin henüz başlarında, tarihin ne olduğu ile ilgili bir soru ortaya atmış ve onu sanat mı yoksa bilim mi bağlamında cevaplamaya çalışmıştı. Netice itibarıyla, ne biri ne de ötekini seçmeye kendisini mecbur hissetmeyen Croce, tarihe kendi tanımını ile yaklaştı: “*Quel genere di prodizione artistica che ha per oggetto della sua rappresentazione il realmente accaduto*”¹. Yaklaşık olarak, *temsil nesnesi gerçekte olup bitenler olan bir tür sanatsal üretim alanı* şeklinde tercüme edilebilecek bu ifadeye göre, Croce, tarih ile sanat arasında bir özdeşlik kurarak, tarihçiyi olup bitenin (tekil olan bir şeyin) sezgisini içinde yaşadığı çağın/toplumun insanlarına anlatma vazifesini yükledi. Bu fikrin üzerine, bir İngiliz, Collingwood, *eğer tarih bir sanatsa dahi bu çok özel bir sanat olmalı* dedikten sonra, bu durumun gerekçesi olarak “*sanatçının gördüğünü betimleme görevine karşın tarihçinin hem bunu başarma hem de betimlediğinin hakikat* [belki de tarihî gerçeklik demek bu noktada daha doğru olabilirdi] *olduğuna kendini inandırması gerektiğini*” söyledi.² Croce’nin attığı temele dayanarak, tarihçinin bizatihi eserini inşa eder konumu üzerine kendi tarih tasarımını inşa eden düşünür aşağıdaki satırlarıyla tarihi; tarihçiyeye, onun muhayyilesine, dolayısıyla düşünceye ve anlatıya indirgemıştır.

Tarihçinin incelediği olaylar uzak geçmişte olup bitmiş olaylar olduğunda bile, tarihsel olarak bilinmelerinin koşulu tarihçilerin zihninde titreşmeleri, yani onlara ilişkin kanıtın tarihçinin önünde şimdi ve burada olması, tarihçi için kavranabilir olmasıdır. Tarih kitaplarda ya da belgelerde bulunmaz: Tarihçi bu belgeleri eleştirip yorumladığı ve böylece içerilerine girip soruşturduğu zihin durumlarını kendisi için yeniden canlandırdığı sırada, şimdiki bir ilgi ve uğraşı olarak onun zihninde yaşar.³

Collingwood’un bu sözlerinin bizi ulaştıracağı bir diğer bakış açısı ise her tarih metninin kendi çağının ürünü olduğudur. Tarihyazımının araştırma sahalarından biri olan bu düstura göre, tarihçi metnini yaşadığı dönemin koşullarında ve yaşadığı dönemin soruları/sorunları ekseninde kaleme almaktadır. Bu yargı, Carr’ın, “*tarih metninden önce tarihçiyeye bakmak gerekir*” şiarını daha ciddi biçimde düşünmemize yardımcı olabilir.⁴ Croce’de tarihçiyi, gerçekten var olduğuna kani olunan bir olayı anlatma

1 Benedetto Croce, *La storia ridotta sotto il concetto generale dell’arte*, (Milano: Adalphi Edizioni, 2017), 46.

2 Robin George Collinwood, *Tarih Tasarımı*, çev. Kurtuluş Dinçer, (Ankara: Doğu Batı Yayınları 2013), 248.

3 Collinwood, *Tarih Tasarımı*, 259.

4 Edward Hallet Carr, *Tarih Nedir*, çev. Misket Gizem Göktürk, (İstanbul: Birikim Yayınları, 1980), 60.

sanatını üstlenmiş kişi olarak tanımlamasından, Collingwood tarihin zihinsel süreç olduğuna ulaşmış ve Carr'da tarihçinin metin üzerindeki fail konumuna gönderme yaparak, bizi anlatılanlardan önce anlatan hakkında fikir sahibi olmaya sevk etmiştir. Buraya kadar anlatılan, tarih ve tarihçi bağlamında aşağıdaki yazının hangi tanımları ve ön kabulleri taşıyan bir tarihçi tarafından kaleme alındığının anlaşılabilmesi içindi. Bu çalışmanın, bir araştırma sahası bağlamında henüz emekleme aşamasında olan “*tarihçiliğin tarihi*” üzerine gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, yukarıda alıntılanan ve yazarının tarihe bakışına işaret eden satırların, incelenmeye çalışılan tarihçilere nasıl yaklaşıldığı ile ilgili de bir çerçeve ortaya koymaktadır.⁵

Giriş kısmının devamında ise; yalnızca kahramanların/büyük adamların tarihi olabileceğine dair yaygın kanaatten mustarip bir figür ile tanışmanın girizgâhı yapılacaktır. Bu bağlamda, girişin buradan sonraki kısmında, tarih metinlerinde ikinci adam olarak aksettirilmiş olan, Hun hükümdarı Bleda'nın,/Bleda imajının eski Türk tarihyazımındaki fotoğrafı çekilmeden önce, meselenin hangi saiklerle ele alındığı ve nasıl bir izlek ile incelendiğinden bahsedilmektedir.

Cumhuriyet döneminde, Türk tarihçiliğinin siyaset ve iktidar odakları ile girdiği ilişki, tarihin önem atfedilen bir çalışma sahası olarak görülmesinin teminatlarından biri olmuştur. Bu duruma bağlı olarak, Türk tarihinin çeşitli dönemlerindeki seçkin isimler, ön plana çıkartılarak ikonlaştırılmış, siyasetin argümanlarına paralel (çoğunlukla milliyetçiliği pekiştirmek amacıyla) yahut tasarlanmak istenen toplum biçimine dönük imajlarla ortaya konulmuşlardır. Bu yaklaşım, tarihçilerin umumiyetle büyük isimler üzerinde çalışmaları yahut tarihin belirli dönemlerini söz konusu isimler bağlamında adlandırmaları/düşünmeleri sonucunu doğurmuştur. Cumhuriyet dönemi eski Türk tarihçiliğine bakıldığında; Mete, Attila, Bilge ve Kültegin Kağanlar bu minvalde akla ilk gelen sembolleşmiş isimlerdir. Tarihi araçsallaştıran ve araştırmaları dar bir kapsama hapseden bu yaklaşımın son yıllarda değişmeye başladığını söylemek mümkündür. Öyle ki, artık “ana kahramanları” bir kenara konulup, tarihçinin anlatısında tali bir unsur olarak yer alan isimler yahut figürlerin merkeze alındığı çalışmalar okuyucuya sunulmaktadır. Her ne kadar hakkında yapılmış müstakil bir çalışma olmasa da; Attila'nın ağabeyi Bleda da bu tali kahramanlardan bir tanesidir.

5 Tarihten önce tarihçiye bakmak şiarını yerine incelikte getiren çalışmalardan bir tanesi, burada anılmayı özellikle hak etmektedir. Kemal Arı tarafından kaleme alınan *Tarih Yöntemi* başlıklı eser, ilk bakışta klasik bir metodoloji çalışması gibi görünse de bilhassa 9.-80. sayfaları arasında tarihçilik mesleğinin küresel çapta gelişimini incelediği kısmıyla, benzeri çalışmalardan ayrılmaktadır. Yazar burada, her dönem için öne çıkan başlıca tarih biçimlerini ortaya koyarken, ekolün önemli isimleri üzerinde durmaktadır. Bu isim kimi zaman Thukydides olurken, kimi zaman Carlyle, kimi zaman Peçevi, kimi zaman ise Ranke olmuştur. Arı, söz konusu isimlerin tarihçiliklerinden önce hayat hikâyelerine göndermeler yaparak, bunun tarihçiliklerine sağladığı zeminin altını çizmiştir. Kemal Arı, *Tarih Yöntemi*, (İzmir: İleri Yayıncılık, 2011), 9.-vd.

Eski Türk tarih yazıcılığında, Avrupa Hun tarihi üzerine kaleme alınmış çalışmalara bakıldığında, Bleda'nın anlatı içinde oldukça farklı şekillerde konumlandırıldığı görülmektedir. Öyle ki, hükümdarı anıldığı yerler, bazı metinlerden birkaç satırı geçmezken, yine de bunlar, okuyucunun muhayyilesinde bir imaj oluşturmaya yetmektedir. Elbette bu durumun başlıca nedeni, döneminin ana kaynaklarından ziyade, araştırmasını sürdüren tarihçinin temel metinleri kullanma biçimi ile ilgilidir. Bu sebeple, okuduğunuz çalışmada ilk bölümde Bleda'nın, tarihçilerin faydalandığı ana kaynaklarda yer aldığı kısa parçalara değinildikten sonra cumhuriyet dönemi tarihyazımında Bleda'nın kendisini gösterdiği satırlar ele alınmıştır. Burada, önce kronolojik bir sıralama takip edilmiş, devamında ise akademik-popüler metinler biçiminde bir ayırım gözetilmiştir. Metinler arası etkileşim kadar, Bleda'nın, hangi isimde ne kadar görünür olduğunu açığa çıkarmak da bu başlığın gayeleri arasındadır. Çalışmanın devamında ise; Bleda imajı tespit edilen üç bağlam üzerinden incelenmiştir. Bunlar, “*ahmak yahut karizma yoksunu Bleda, eğlence düşkünü Bleda ve kardeş kurbanı/maktul Bleda*” anlatılarıdır. Söz konusu imajlar, kendilerini inşa eden tarihçiler ve kendi dönemlerinin ruhu ekseninde bir çözümleme tabii tutulurken, sonuçta varılmak istenen yere; girişin ilk satırlarına ulaşılarak çember tamamlanmıştır: Kaynaklar ne kadar kıt ve ketum olsa dahi, tarihçinin sanatı, yani anlatısını ortaya koyma gücü, devreye girebilir ve tarih metni, söz konusu sınırlı kaynakları utandıracak nispette canlı bir metin ortaya koyabilir.

1. Tarihyazımında Bleda

Eskiçağa ait kaynaklarda Avrupa Hunlarına dair kayıtların sınırlı olduğunu söylemek yanlış değildir. Kaynakların, bütün olarak günümüze ulaşmamaları, meseleyi daha da çetrefilli bir hale sokmaktadır.⁶ Bu sınırlılık, soruşturma Hunlar içinde belirli bir isme doğru yöneltince tarihçinin işini daha da zora sokacak bir seyrekliğe ulaşmaktadır. Bu çalışmada, tarihyazımı bağlamındaki kısımda incelenen tarihçilerin istifade ettiği, Bleda hakkında bilgi sağlayan ana kaynakların başında *Priskos*'un fragmanları ve bu eserin etkisiyle yazılmış olan *Jordanes*'in tarihidir. Fragmanlar'da Bleda ile alakalı bilgi veren pasajlar şunu ifade etmektedir:

Amcalarının ölümünden sonra, Attila ve Bleda kardeşler birlikte Hunların hükümdarlık tahtına geçtiler. Attila, hazırlandığı seferde düşmanına denk bir kuvvet olabilmek için gücünü bir cinayetle arttırmaya teşebbüs etti ve komutası altındakilere gözdağı vermek için kendi ailesindekileri yok etmeye koyuldu. Böyle utanç verici yolla gücünü arttırdıysa da adaletin dengesi gereği korkunç gaddarlığının karşılığını aldı. Hunların büyük

6 Abdullah Üstün, “Geç Roma Tarihyazımında Hunlar Batı Avrasya’da Erken Türk Varlığı”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013), 5.

bir kısmı üzerinde hüküm süren kardeşi Bleda, Attila'nın kalleşliği ile katledildikten sonra Attila bütün halkı kendi yönetimi altında birleştirdi.⁷

Söylenenlere göre Zercon İskit'ti, fakat köken bakımından Magripli'ydi. Fiziksel biçimsizliği, kekemeliği ve genel görüntüsünün (çünkü çok kısaydı, kamburdu, çarpık bacaklıydı ve aşırı şişmanlığından dolayı sadece delikleri görünen bir burnu vardı) neden olduğu gülünçlükten dolayı, Zercon Libya'dayken önce Ardaburius'un oğlu Aspar'a sunuldu. Barbarlar Trakya'ya saldırdığı zaman, Zercon esir edildi ve İskit krallarına sunuldu. Attila onun görünüşüne tahammül edemiyordu, diğer yandan sadece eğlendirici şeyler söylediği zaman değil, hatta söylenmediği zamanlarda da yürürken ve hareket ederken bedeninin aldığı acayip görünüşlerden dolayı Bleda ondan çok hoşlanıyordu. Zercon, seferlerde ve ziyafetlerde Bleda'ya eşlik ediyor, hatta seferlerde eğlendiricisi olması için Zercon zırh takımları giyiyordu. Bleda onu o kadar çok düşünüyordu ki bazı Romalı esirlerle kaçtığı zaman, diğerlerini önemsemedi, ancak onun bulunması için olağanüstü bir çaba gösterilmesini emretti. Zercon ele geçirilip, zincire vurulmuş olarak geri getirildiği zaman, onu görünce gülmeye başlayan Bleda, öfkesini bastırdı ve kaçışın nedenini ve Romalılar arasında hayatın, neden kendilerinininkinden daha iyi olduğunu düşündüğünü sordu. Zercon, kaçışının bir suç olduğunu, fakat bu suçu işlemesinin bir gerekçesi olduğunu, çünkü kendisine bir eş bulunmadığı cevabını verdi. Bleda daha da fazla gülmeye başladı ve bazı kusurlu davranışlarından dolayı artık kraliçenin hizmetinde olmayan soylu hizmetçilerinden birisini ona eş olarak verdi. Böylece Zercon bütün zamanını Bleda ile geçirip durdu.⁸

Yukarıda gördüğünüz canlı anlatı, aradan geçen yüzyılı aşkın bir süre sonunda Jordanes'te Bleda ile alakalı düşünülen şu kayıtlara dönüşmüştür:

Hazırlandığı seferde rakipleriyle eşit olabilmek için, gücünü cinayetle artırmaya çalıştı. Böylece kendi akrabalarını yok etmeye, diğerlerini tehdit etmeye başladı. Her ne kadar böylesi utanç verici bir yöntemle gücünü arttırsa da; adaletin dengesi sayesinde, kendisi de zulmünün iğrenç sonuçlarına katlandı. Hunların büyük bir kısmına hükmetmekte olan kardeşi Bleda, onun ihaneti sonucu öldürülünce, Attila, bütün halkı kendi yönetimi altında birleştirdi.⁹

7 Priscus, *Fragmenta et Excerpta*, (Attila ve Bizans Tarihi), Çev. Turhan Kaçar, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2020), 149.

8 Priscus, *Fragmenta et Excerpta*, 151-153.

9 Jordanes, *The Origin and Deeds of the Goths*, Trans. Charles C. Mierow, (Princeton: Ostara Publications, 1908), 70. (Bölüm XXXV; 180. ve 181. Paragraflar.)

Eski Türk tarih yazıcılığında Bleda'nın bir karakter olarak tarihî olay örgüsü içinde görülmeye başlandığı ilk çalışmalar, batılı kaynaklardan, bilhassa, Joseph de Guignes'den yapılan tercümelemlerden istifade edilerek yazılan ilk umumî tarihlere kadar gider.¹⁰ Çağdaş dönem tarihyazımında ise söz konusu umumî tarihlerin mirasçısı, Türk tarih tezi adı verilen, çalışmalar külliyyatının ortaya koyduğu başlıca eser olan *Türk Tarihinin Ana Hatları*'dir. Bu çalışmada; Bleda tarihi vakaların içinde bir olayın kahramanı olarak ele alınmaktan ziyade, "Bleda zayıf tabiatlı idi." ve "Bleda ahmak ve yalnız eğlenceye düşkün olduğundan Attila devleti idarede serbestti" ifadeleri içinde, kişiliğine yönelik yargılarla var olabilmıştır¹¹. Türk tarihinin ana hatlarından mülhem dönemin sembolleşmiş ders kitabı *Tarih II'de* de aynen tekrarlanmıştır.¹² Türk tarih tezinin Avrupa Hun ve özelde Bleda anlatısında, Hunların bu eş hükümdarının vefatına dair hiç söz edilmemesi de not edilmesi gereken bir meseledir.

Türk tarih tezinin döneminin tarihçilik anlayışını domine ettiği yıllarda, Doğu Avrupa'daki Türk tarihi sahasında, bilhassa Avrupa Hunları ve Attila'nın tarihi üzerine kıymetli çalışmalar yapmış bir isim de Hüseyin Namık Orkun'dur. Orkun, dönemi içinde ses getiren çalışması *Attila ve Oğulları*'nda, Bleda hakkında hiçbir olumsuz bir ifade kullanmamıştır. Bununla birlikte eser boyunca Bleda; gerçekleşen tüm siyasi ve askerî hadiselerin merkezinde yer almıştır. Elbette bu eserin anlatısında Attila başkahramandır fakat kronolojide ölümüne kadar geçen süre zarfında Bleda ismi her daim Attila ile birlikte anılmıştır. Orkun, burada, "*Attila, kardeşi Bleda ile birlikte*" terkiğini sıklıkla kullanmıştır. Örneğin, Birinci Balkan Seferi anlatılırken Bleda'nın, Attila ile birlikte, ordunun başında sefere çıktığı aktarılmıştır.¹³ Orkun'un anlattığı ve merkezinde Bleda'nın yer aldığı en önemli bölüm ise vefatının anlatıldığı kısımdır. Burada, anlatılana göre Attila kardeşini bizzat öldürmüştür. Orkun, bu kastın sebebi olarak, Bleda'nın Tuna kıyısında kendi adıyla anılan bir şehir yaptırmasını (Buda), bu sebeple iki kardeşin arasının açıldığını ve iktidarı ele alınca Attila'nın şehrin adını Etzelburg olarak değiştirdiğinin rivayet

10 Bu çalışmaların bir örneği olarak, başından sonuna bir Türk tarihi yazma ülküsünü gerçekleştirebilmiş sayılı isimlerden olan Rıza Nur'un *Türk Tarihi* başlıklı eseri verilebilir. 1924-1926 yılları arası yazılan eserin ilk cildinde Attila dönemi de konu edilirken Bleda ismine salt iki yerde (tahta çıkması ve ölümü) yer verilmiştir. Rıza Nur, *Türklerin Tarihi, Cilt 1-2*, (Ankara: Toker Yayıncılık, 1994), 246-247. Daha eski tarihli olmakla birlikte genel dünya tarihlerine örnek olması itibarıyla Mizancı Murad Bey'in *Tarih-i Umumi*'si de anılmaya değer bir çalışmadır. Bu kitapta kısa bir Avrupa Hun tarihçesi sunulurken Bleda anlatısına katkı yapacak bir söylem bulunmamaktadır. Hatta dönemin ünlü tarihçisi Seignobos'un etkisiyle, olumsuz barbar Hun imajı çizilmektedir. Mizancı Murad Bey, *Tarih-i Umumi*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2006), 9. Bu ve benzeri çalışmalara ana kaynaklık eden temel eser için bkz. Joseph de Guignes, *Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Batı Tatarlarının Tarih-i Umumisi*, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, haz. Erol Kılınç, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018).

11 *Türk Tarihinin Ana Hatları*, (Tıpkıbasım), (Ankara: TTK Yayınları, 2014), 327-328.

12 *Tarih II, Ortazamanlar*, (İstanbul: Devlet Matbaası, 1933), 23-24.

13 Hüseyin Namık Orkun, *Attila ve Oğulları*, (İstanbul: Remzi Kitaphanesi, 1933), 25.

edildiğini yazmaktadır. Bu görüş Macar tarih yazıcılığı içinde yer alan bir anlatı olabilir. İhtimaldir ki, Orkun'da Macaristan yıllarında bu hikâyeyi okumuş olmalıdır. Ancak aynı satırların devamında, Bleda'nın 445 yılındaki ölümünde sadece dört sene sonra 449 yılında Hun topraklarına gitmiş olan Priskos'un Bleda'nın öldürülmesi hakkında bir şey yazmamasını, bu iddianın zayıflığı yönünde bir kanıt olarak beyan etmektedir.¹⁴

Avrupa Hun tarihi ile alakalı oldukça erken tarih çalışmalarından bir tanesi de Şükrü Akkaya'ya aittir. Bir Alman Dili ve Edebiyatı uzmanı olan Akkaya, Alman destanlarında Avrupa Hunları ve bilhassa Attila'nın imgesi üzerine yaptığı çalışmalar ile tanınmıştır. Akkaya'nın başlıca makalesinde Hun tarihi ve Bleda odağında yazdıkları ise şunlardan ibarettir: Amcaları Rua'nın ölümünden sonra Hun hükümdarı büyük kardeş Bleda olmuştur. Ancak O, küçük kardeşi Attila'nın yönetimi ele almak yönündeki haris emellerinden haberdardır ve huzur içinde bir hayat sürme isteğiyle kardeşini iktidara ortak etmiştir. Yine de kendisini bekleyen sondan kaçamamış, 445 senesinde Attila'nın bir tertibiyle öldürülmüştür. Akkaya, bu anlatısının kaynağı olarak Priskos'un verdiği havadisleri işaret etmiştir.¹⁵

Kemalist dönem tarihyazımının kalbi demek olan Tarih tezinin etkisini yavaş yavaş yitirmeye başladığı, 40'lı-50'li yıllarda Doğu Avrupa sahasında çalışmalarıyla öne çıkmaya başlayan bir diğer kıymetli tarihçi Akdes Nimet Kurat'tır. Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri* başlıklı kapsamlı çalışmasında kısıtlı da olsa Avrupa Hunlarına ve Attila'ya yer vermektedir. Bununla birlikte, çalışmada, Bleda'nın anıldığı yegâne yer, Attila'nın ağabeyi Bleda'yı öldürmesi hadisesidir. Eserde, Bleda ile ilgili bahsedilen her şey bundan ibarettir.¹⁶ Aynı dönemde yıldızı parlamaya başlayan ve özellikle eski Türk tarihi ve Türk kültür tarihçiliğindeki etkisi günümüze dek sürmekte olan İbrahim Kafesoğlu'da başyapıtı Türk Milli Kültürü içerisinde Avrupa Hunlarına bir bölüm ayırmıştır. Kafesoğlu, tarih tezindekine hayli yakın ifadelerle, Bleda'yı eğlenceden hoşlanan ve enerjisi kıt bir yönetici olarak tanımlamıştır. Bu durum onun yönetimde ikinci planda kalmasının başlıca sebebi olarak zikredilmektedir.¹⁷ Bleda'nın olaylarına merkezine alındığı ikinci husus ise, artık kanıksamaya başladığımız gibi, Bleda'nın ölümü hadisesidir. Kafesoğlu, iki kardeş arasındaki rekabet iddiaların kesin olarak reddetmiş ve büyük kardeşin küçüğünün iktidar hırsı sebebiyle cinayete kurban gittiği tezine karşı çıkmıştır. Sözün özü, Kafesoğlu, Attila'nın kardeşinin katili olmadığını açık bir dille yazmış, Bleda'nın eceliyle öldüğünü ifade etmiştir.¹⁸

14 Orkun, *Attila ve Oğulları*, 28.

15 Şükrü Akkaya, "Eski Alman Destanlarında Attila'nın Akisleri", *DTCF Dergisi* 2, 4, (1944): 557.

16 Akdes Nimet Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, (Ankara: Murat Kitapevi Yayınları, 1992), 20.

17 İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011), 74.

18 Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, 75. Kafesoğlu'nun yapıtı, dipnotların ve verilen bilginin bir

Çalışmanın şu ana kadar olan kısmında ele alınan eserler daha ziyade umumî tarihler veya bir bölge üzerine yazılan bütüncül çalışmalar içinde Avrupa Hunlarına da bir hisse ayırmış olan yapıtlar ele alınmıştır. Elbette bu durumun istisnası Hüseyin Namık Orkun ve çalışmasıdır. Orkun'a benzer biçimde, Macaristan'da bulunmuş sonrasında akademik hayatının devamında Avrupa Hunlarına dair müstakil bir eser vermiş ikinci kişi Şerif Baştav'dır. Ancak, *Büyük Hun Kağanı Attila* başlıklı bu çalışma, Avrupa Hun yazını içinde aykırı bir duruşa sahiptir. Öyle ki, alışlageldik güçlü Attila zayıf Bleda söylemini benimsemez ve tarihi anlatısını tam aksi bir yönde işleten alternatif bir kurguya sahiptir. Baştav, eserinde sıklıkla yer verdiği Bleda'yı, ülkenin meşru hükümdarı olarak tasvir etmiştir. Bleda için "*neşeli ve hayatın tadını çıkartmasını bilen*" bir adam diyen yazar, yönetime Attila'nın ortak edilmesini ise; küçük kardeşin haris ve zorba bir karakterde olması sebebiyle bir takım tertibata müracaat edip kendi iktidarına başkaldıracağından çekinmesine ve devletin idaresini yük olarak görmesine dayandırmıştır.¹⁹ Baştav'ın tarih anlatısındaki bir başka önemli nokta, Doğu Roma'dan alınan yüklü vergilerin ve sürdürülen başarılı diplomatik temasların arkasında Bleda'nın yer aldığı iddiasıdır.²⁰ Dönem üzerine çalışan başka hiçbir tarihçide böylesi bir hikâye bulunmamaktadır. Aynı eserde Bleda'nın ölümü meselesine bakıldığında ise Baştav'ın, Attila'nın iktidarda yalnız kalmak ve rakiplerinden kurtulmak düşüncesiyle abisini kendi eliyle öldürdüğünü yazdığı görülmektedir.²¹

Avrupa Hunları sahasında yakın dönemde kalem oynatmış ve konunun en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen kişi Ali Ahmetbeyoğlu'dur. Gerek doktora tezi olarak savunduğu ve akabinde yayınladığı temel eseri, gerekse sonrasında Avrupa Hunları odağında yayınladığı takip eden çalışmalarında Bleda, kendisine önemli ölçüde yer bulmuştur. Ahmetbeyoğlu, yapıtı Avrupa Hun İmparatorluğu'nda; amcaları Rua'nın ölümünü takiben Hunların yönetimini Attila ve Bleda'nın birlikte üstlendiklerini ancak başlangıçta meşru hükümdarın Bleda olup, gösterdiği kabiliyet sebebiyle fiili yönetimin ise Attila eliyle yürütüldüğünü izah etmiştir.²² Bundan sonraki on yıllık süreçte yaşanan siyasi ve askerî gelişmeler, Bleda'nın hayatta olmasına karşın hep Attila dönemi vakaları olarak incelenmiştir. Burada "*zevk ve sefaya düşkün karakterde olduğu*"²³; dolayısıyla da alt metinde hükümdarlık yapmaya kardeşi Attila'nın daha uygun olduğuna dair bir söylem de bulunmaktadır. Nihayetinde konu Bleda'nın ölümüne geldiğinde

kaynağa yahut yazına dayandırılmasının en başarılı örneklerinden biridir. Bleda'nın ölümü hususunda da başvurulan temel eser, aşağıda Mustafa Baydar'ın da referans olarak kullandığı Bela Szasz'ın *A húnok története Attila nagykirály* başlıklı çalışmasıdır. Kafesoğlu'nun eserinde Avrupa Hunları ile alakalı verdiği toplam 66 atfın 34 tanesi Szasz'ın eserindedir.

19 Şerif Baştav, *Büyük Hun Kağanı Attila*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 64, 73.

20 Baştav, *Büyük Hun Kağanı Attila*, 97.

21 Baştav, 108.

22 Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, (Ankara: TTK Yayınları, 2001), 60-61.

23 Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, 67.

Ahmetbeyoğlu, Kafesoğlu'nun tezlerini yeniden dile getirerek, Bleda'nın eceliyle ölmüş olmasının en kuvvetli ihtimal olduğunu yenilemiştir. Bu savı güçlendirmek adına; Attila'nın kudretinin, ağabeyinin on yıl iktidara ortak kalmasına sabır göstermeye yer bırakmayacak kadar fazla olduğu yönünde bir yorum ortaya atılmıştır. Ek olarak, Priskos'un Attila'nın sarayına ziyareti sonrasında yazdığı eserinde bu cinayete yönelik hiçbir bilgi ve hatta imanının olmaması ile elçilik heyetinin Bleda'nın dul eşi ile görüşebilmeleri hadisesi okuyucuya sunulmuştur.²⁴

Ahmetbeyoğlu'nun ilerleyen yıllarda kaleme aldığı Avrupa Hun anlatılarında da benzer durum sürmektedir. Bunlardan ilki; editörlüğünü Osman Karatay ve Serkan Acar'ın yaptığı oldukça hacimli bir çalışma olan *Doğu Avrupa Türk Tarihi* başlıklı eserdeki ilgili bölümdür. Her ne kadar Ahmetbeyoğlu, bu yazısında temel eserini tekrar etmiş ve bir hülasasını okuyucuya sunmuşsa da; görüşlerinin Attila lehine keskinleştiği yönünde bir tespit yapmak aşırı bir yorum olmayacaktır. Bu çalışmada da ikili yönetimin sürdüğü on yıllık dönem, Attila devri olarak işlenmiş ve doktora çalışmasında yer alan Bleda'nın merkezde gerçekleştirdiği sınırlı faaliyetlere burada yer verilmemiştir. Bleda'nın ölümü ile alakalı kısımda da benzer bir yol izlenmiş, yukarıda Ahmetbeyoğlu'ndan aktarılan argümanlar aynı ile bu çalışmada da sıralanmıştır.²⁵ Yazarın, takip eden yıllarda kaleme aldığı, Avrupa Hun tarihi üzerine *Atlı Şehirliler* başlıklı bir başka müstakil çalışması da bulunmakla birlikte, Bleda hususunda kaleme alınmışlar, yukarıdaki çalışma ile aynılık göstermektedir.²⁶ Ahmetbeyoğlu'nun akademik anlamda olmasa da eski Türk tarihyazımı adına oldukça kıymetli bir popüler tarih çalışması da mevcuttur. Sorularla Eski Türk tarihi adını taşıyan bu eserde Avrupa Hunlarına ve Attila'ya da oldukça önemli nispette yer verilmiştir. Bilhassa 166. ve 187. sayfalar arası Attila'nın hayatına ayrılmışken, bu bölümde cevaplanan on beş sorudan hiçbiri Bleda ile alakalı olmamıştır. Bununla birlikte büyük kardeş sadece bir yerde; "*Hun yönetimini Attila ile Bleda üstlendiler, 445 tarihinde Bleda'nın ölümüyle Attila devletin tek hâkimi oldu.*" şeklinde anılmaktadır.²⁷

Avrupa Hunları üzerine çalışmaları olarak genç Türk tarihçilerden Umut Üren de yazdıkları ile Bleda tarihyazımına katkıda bulunmuştur. Üren, kaynakların ihtiva ettiği mevcut bilgilerdeki yoksunluk nedeniyle Bleda'nın her zaman gizemini koruyacağını söylemektedir. Buna karşın yazarın incelediği metinlerden ulaştığı sonuç, Bleda'nın kardeşi Attila'ya göre daha yumuşak bir mizaca sahip olduğu ve savaşmaktansa barışı tercih ettiği yönündeki kanaattir.²⁸ Üren'in, Bleda üzerinde en teferruatlı işlediği mesele,

24 Ahmetbeyoğlu, 66-67.

25 Ali Ahmetbeyoğlu, "Avrupa Hunları", *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, ed. Osman Karatay-Serkan Acar, (İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 2015), 145-151.

26 Ali Ahmetbeyoğlu, *Atlı Şehirliler*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016), 17-18.

27 Ali Ahmetbeyoğlu, *Sorularla Eski Türk Tarihi*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2014), 167.

28 Umut Üren, *Avrupa Hunları Tarih ve Destan*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2022), 110.

Hun hükümdarının ölümü hakkındaki anlatıdır. Üren burada, kesin bir kanaat ortaya koymazken, tarihçilerin çoğunun, dönemin ana kaynaklarından da hareketle Bleda'nın ölümünü Attila'nın tertiplelediği bir suikasta bağladıklarını yazmıştır. Bu bağlamda, tarihçilerin bu görüşlerinin merkezinde Attila'nın Hunların tek hükümdarı olmak istediği yatmaktadır. Üren, yine tarihçilerin görüşlerine referansla, söz konusu cinayetten Attila'nın suçlanmasının nedeni olarak iki kardeşin zıt mizaçlarının yattığına işaret etmektedir. Buna göre; Bleda imgesinin eğlenceye meraklı, ziyafetlere düşkün ve askerî seferlerde dahi konumunun ağırlığına uygun olmayan hareketler yapan bir kişi olarak resmedilirken buna karşın Attila, sert, özgüvenli ve ciddiyetten hiçbir zaman ödün vermeyen bir karakter olarak ifade edilmektedir.²⁹

Akademik yazındaki bu örneklerin popüler tarihciliğe de benzer yansımaları olmuştur. Bu minvalde verilecek örneklerden ilki 1953 yılında kaleme alınan Mustafa Baydar'ın *Attila*'sıdır. Bu küçük kitapta Bleda vefatıyla konu edilmiştir. Vakayı tabii bir ölüm olarak ele almış, Bleda'nın öldürülmediğini savunmuştur. Yazara göre; Bleda, zayıf iradeli, sakin, kendi halinde ve zevk-i sefaya düşkün biridir. Baydar nazarında, Attila, zaten yönetimde yeterince rahattır ve böyle bir kardeşi ortadan kaldırmaya ihtiyaç duymayacaktır. Bununla birlikte, söz konusu hadise hususunda popüler bir tarih kitabında nadiren görülen bir biçimde, atıf ile kaynak gösterilerek Macar Bela Szasz'ın 1943'te Budapeşte'de yayınlanan *Attila ve Hunlar* başlıklı eserine gönderme yapılmıştır. Alanında çok kıymetli bir çalışma olarak tanıtılan bu kitaptan yapılan doğrudan aktarmaya göre, cinayet anlatısı tamamen yanlış ve uydurmadır. Dönemin çağdaş kaynaklarında ve Priskos'ta böyle ithamın yer almadığı söylenmiştir. Bu rivayetin kaynağı sonraki yıllarda eserlerini kaleme alan ve Hunlara düşmanlık besleyen müverrihlerdir.³⁰ Bizce Baydar'ın bu kitaptan haberdar olmasında ve böyle bir dipnot ile bu oldukça hassas konuda refleks göstermesinde, eserin başında çalışmaya katkıları için teşekkür ettiği ve eserin yazıldığı dönemde genç bir tarih doçenti olan İbrahim Kafesoğlu'nun teşviki bulunmaktadır.

Bu eserin evvelinde, tek parti yıllarında kaleme alınmış kimi denemelerde mevcuttur. Tek parti döneminin şartlarını ihtiva eden söz konusu popüler çalışmaların ilki, Hasan Cemil Çambel'in yazdığı ve faydalı cep kitapları serisinde yayınlanan *Attila'dan Atatürk'e* başlıklı eserdir. Bu popüler tarihcide, bir noktada Bleda'ya temas edilmiştir. Burada, Attila için sarf edilen bir cümlede, "Kardeşi Bleda ile tahta çıkan bu enerji ve irade kaynağı, bir müddet sonra bu ikiliği ortadan kaldırarak, bütün millet üzerinde tek ve yalnız hâkimliği, o ortak kabul etmeyen başbuğluğu kurdu." denmektedir.³¹

29 Üren, *Avrupa Hunları Tarih ve Destan*, 114-155.

30 Mustafa Baydar, *Tarihte Türk Kahramanları: Attila*, (İstanbul: Üstünel Yayınevi, 1953), 4.

31 Hasan Cemil Çambel, *Attila'dan Atatürk'e*, (İstanbul: Varoğlu Yayınevi, 1948), 4.

Yine tek parti döneminde kaleme alınmış bir piyes olan Attila'da ise şu çarpıcı dizeler, Bleda'nın karısı Karakan [kaynaklardaki Kereka] adlı karaktere söylenmiştir:

Ve bu azmi o kadar kat'ı ki, yerinde ki:

Durduramaz önüne Tanrı da çıksa belki!

Şaşılar kardeşini eli ile öldürünce;

Ona hak veren benim, anlayan benim önce:

Bu işte en yakını ona inanmıyordu

Bu şüphe yayılırsa parçalanırdı ordu!

Fısıldamakta ne var bir sırmış gibi bunu:

Öğrenin, Attila'nın "şüpheyi" boğduğunu!³²

Burada, Attila'nın dünyayı tek elden yönetme ülküsünün yüceliğine yapılan açık bir gönderme vardır. Öyle ki, Bleda'nın eşi dahi, kocasının kardeşi eliyle öldürülmesi kabul edebilmektedir.

Refik Özdek'in *Türklerin Altın Kitabı* isimli eserinde de Bleda ele alınmıştır. Burada Bleda için: "*Bleda* [Metinde Buda olarak verilmiştir.] *eğlenceden çok hoşlanıyordu, enerjisi ve cesareti sınırlıydı ve Hakanlığı kardeşi Attila'ya isteyerek bırakmıştı. Bazı Batılı müelliflerin dedikleri gibi aralarında bir taht mücadelesi olmadı ve Bleda'nın 11 yıl Attila'ya yardımcı olarak çalıştıktan sonra 445 yılında eceliyle ölünceye kadar, Attila tarafından himaye edildiği artık ispatlanmış bulunuyor.*" denmektedir.³³ Bir başka popüler tarih çalışmasında ise; Oğuzhan Cengiz, Blada'yı, zevk-i sefadan hoşlanan ve Attila'nın karizması yanında silik kalmış bir lider olarak betimlemektedir. Yazara göre, Bleda, ortaklaşa idame ettirilen iktidarın ilk yıllarından sonra savaşlarda yeterince başarı gösteremediği, beklenen nispette ganimet getiremediği gerekçesiyle Attila tarafından çıkartılan bir isyana maruz kalmıştır. Buna göre sadık adamları ve bazı Germen beyleri ile Bleda'ya bir pusu kurarak onu öldürmüş ve bu şekilde tahtın tek sahibi olmuştur.³⁴ Hülasa, eski Türk tarih yazıcılığında Bleda'nın ele alındığı kısıtlı satırlar bu şekildedir.

32 Behçet Kemal Çağlar, *Attila*, (Ankara: Ulus Basımevi, 1935), 12.

33 Refik Özdek, *Türklerin Altın Kitabı, Cilt 1*, (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1990), 57.

34 Oğuzhan Cengiz, *Attila*, (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2016), 25.

2. Bleda İmajı

Cumhuriyet dönemi eski Türk tarihyazıcılığında, yukarıda işaret edilen biçimde ele alınmış olan Bleda, üç farklı tema ekseninde resmedilmiş ve ortaya şu imajlar çıkmıştır: Yönetme kabiliyetinden uzak yahut karizma yoksunu Bleda, eğlence (zevk-i sefa) düşkününü Bleda ve kardeş kurbanı maktul Bleda. Bu görünümlere bakmadan önce, Bleda'nın Avrupa Hun Devleti'nin başında, kardeşi Attila ile paylaştığı on yıllık bir saltanat devrinin olduğunu hatırlatmak faydalı olacaktır.³⁵ Konu üzerinde çalışması olan tarihçilerin, bilhassa siyasi tarih ele alınırken, Bleda'yı gelişen olaylar içinde “önem” arz eden bir pozisyona dâhil etmemeleri bu hatırlatmayı zaruri kılmaktadır. Elbette bunda küçük kardeş Attila'nın Avrupa Hunlarının en büyük mareşali ve idarecisi olması büyük pay sahibidir. Bleda ise, anlatı içinde konumlandırıldığı haliyle Attila'nın hikâyesini süsleyen, onun vurgulanmak istenen güçlü yönleri, çizdiği tezat ile vurgulayan bir yardımcı oyuncuyu dönüştürülmüştür.

Bahis konusu olan birinci imaj, Bleda'nın yönetimde neden etkili olamadığını anlatmak için kurguya eklenmiş gibi görünen, yönetme becerilerinden uzak karakteri ile kendisini göstermektedir. Bu noktada tercih edilen ifadeler, zayıf tabiatlı ve enerjisi kıt şeklinde metinlerde kaleme alınırken, bilhassa devleti, askeri faaliyetleri ve yöneticisinin karizması ekseninde okuyan Kafesoğlu ve Ahmetbeyoğlu gibi isimlerin eserlerinde karşılaşılmaktadır. Bu görüşü yansıtan en önemli ardıl eser ise; Türk tarih tezinin temsilcisi olan Türk Tarihinin Ana Hatları'dır ki, burada, zayıf karakter ifadesinin bir yumuşatma girişimi olduğu ve Bleda için doğrudan “ahmak” sıfatının yakıştırıldığı görülebilir.³⁶ Buna karşın, Hüseyin Namık Orkun ve Şerif Baştav'ın Bleda'nın karakterini tasvir ederken daha itidalli ifadeleri seçtiği hatta meşru yönetimin de Bleda'nın hakkı olup, yaşadığı müddetçe onun uhdesinde kaldığını yazdıkları söylenebilir. Bu son yargı Baştav'a aitken, Orkun ise Bleda'nın komutanlık yetenekleri üzerinde durmuştur. Avrupa Hunları üzerine erken akademik çalışmalardan birini yapan Şükrü Akkaya da, Bleda'nın Rua'dan sonraki meşru hükümdar olmasını söylemesiyle farklı bir yorum ortaya koymuş ve diğer bir anlama göre Attila'nın ilk on yıllık döneminin meşruiyetine şerh düşmüştür.³⁷ Fakat sonuçta, tarih tezi ile başlayan ve Kafesoğlu ekolü ile günümüze ulaşan anlatı baskın çıkarak, silik karakterli Bleda imajını tarihçilerin belleğine yerleştirmiştir.

35 Hatta Macar tarihçi Alföldi, bu durumun tesadüf olmadığını aksine kurumsallık gösterdiğini Rua döneminde de Oktar isimli ikinci bir hükümdarın devlet idaresine iştirak ettiğini belirterek işaret etmiştir. Andras Alföldi, “Türklerde Çifte Krallık Meselesi”, *II. Türk Tarih Kurultayı Zabıtları*, (TTK Yayınları: İstanbul, 1943), 507.

36 Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, 75; Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, 60-61; *Türk Tarihinin Ana Hatları*, 327-328.

37 Orkun, *Attila ve Oğulları*, 28; Baştav, *Büyük Hun Kağanı Attila*, 64; Akkaya, “Eski Alman Destanlarında”, 557.

Çalışmada gözler önüne sermeyi amaçladığımız ikinci imaj, eğlence düşkünü Bleda'dır. Dönemin koşulları göz önüne alınarak düşünüldüğünde, yaşadığı çağda Batı ve Doğu Roma İmparatorları ile birlikte en önde gelen kişilerden birisinin Hun tahtının sahibi olacağı çıkarımını yapmak zor değildir. Bu bağlamda, söz konusu konumdaki şahısların toplum içinde sıradan insanların sahip olabileceklerinin ötesinde imkân ve ayrıcalıklara erişmiş olmaları tabiidir. Bu yargımız, kabul edilip zihinlerin bir kenarında tutulabilirse, tarih çalışmalarında ortaya çıkan eğlence düşkünü Bleda meselesine de açıklık getirme imkânı doğmaktadır. Şöyle ki, tarihçilerin söz konusu bağlamda yorumlar yapabilmesinin arkasında yatan başlıca amil, ana kaynaklara aksettiği haliyle soytarı cüce Zercon olsa gerektir. Priscus'da Bleda hakkında kaydedilen ender satırlardan birinin başkahramanı olan Zercon³⁸, tarihçilerimize Bleda'nın kişiliği ve düşünceleri hakkında bir aşırı-yorum yapma fırsatı yaratmaktadır. Bleda'nın maskarasına gösterdiği alaka karşısında kaynaklarda yer alan Attila'nın cüceye tahammül dahi edemediği bilgisi, Bleda ile Attila arasında kurulmak istenen zayıf karakter/güçlü karakter ikiliğine hatırı sayılır bir dayanak sağlamaktadır. Bir başka ifadeyle, zayıf tabiatlı bir Bleda resmedildiğinde bu aynı zamanda Bleda'nın kendi tarihi gerçekliğinden bağımsız olarak Attila'nın güçlü karakterini vurgulamaya yaramaktadır. Buna ek olarak, tarihçilerin benimsediği, kardeşini devre dışı bırakma (burada Bleda'nın ölümü değil yönetimden dışlanması, etkisizleştirilmesi kastedilmektedir) pahasına benimsediği mutlak yönetim anlayışı anlatısını da desteklemektedir. Söz konusu imajı desteklemeyen isimlerin başında ise Şerif Baştav gelmektedir. O, yukarıda da söylendiği gibi, "*Bleda neşeli ve hayatın tadını çıkartmasını bilen bir adamdı*" diyerek, meseleyi muktedir olma/olamama çizgisinin çok uzağında bir bağlamda ele almayı tercih etmiştir.³⁹

Bleda yazını üzerindeki üçüncü imaj Bleda'nın ölümü problemi ekseninde şekillenmektedir. Burada inşa edilmek istenen anlatının temelinde Attila'nın emriyle öldürülen ve böylece maktul ilan edilen bir kardeş imgesi yatmaktadır. Ele alınan çalışmaların kimisi Bleda'nın bizzat Attila tarafından⁴⁰ ya da onun emriyle⁴¹ öldürüldüğünü söylerken, çalışmaların önemli bir kısmı ise söz konusu bir cinayeti reddetmektedir.⁴² İlginç olan bir diğer nokta ise Bleda'nın hükmetme hakkı olmadığını ahmak gibi ifadeleri çekinmeden kullanan tarih tezi anlatısının çekirdeği olan *Anahatlar ve Tarih II* Bleda'nın ölümüyle ilgili hiçbir bilgi verilmeyip, hadisenin görmezden gelinmesidir. Ancak tarih tezinde Bleda'nın öldürülmesine yer verilmemesinin asıl nedeni,

38 Priscus, *Fragmenta et Excerpta*, 151-153.

39 Baştav, *Büyük Hun Kağanı Attila*, 73.

40 Orkun, *Attila ve Oğulları*, 28; Çambel, *Attila'dan Atatürk'e*, 4; Baştav, *Büyük Hun Kağanı Attila*, 73. Bu isimlerden yalnızca Orkun, çalışmasında, söz konusu cinayetin zayıf bir ihtimal olduğunu not düşmüştür.

41 Akkaya, "Eski Alman Destanlarında", 557.

42 Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, 75; Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, 66-67.

cinayetin yıkılmak istenen barbar Türk imgesini besleyen bir durum olması ile alakalıdır. Böylelikle, Batı'nın barbar Türkler anlatısını onaylayacak bir olay, metnin dışında bırakılmıştır. Bleda'nın ölümünün Türk tarihyazımında kendisine yer bulduğu bir başka alan popüler tarih metinleridir. Burada, hadisenin okurların dikkatlerini çekecek denli ses getiren bir biçimde olması, özellikle tek parti dönemindeki kimi popüler yazarların ondan istifade etmesini sağlamıştır. Hasan Cemil Çambel kaleme aldığı Attila'dan Atatürk'e isimli eserinde Bleda'nın Attila tarafından ortadan kaldırılması ile ortaklık kabul etmeyen başbuğluğun tesis edildiğini vurgulayarak, aynı zamanda aslında dönemin tek partili yönetim anlayışına tarihten bir payanda sunmuştur. Benzer şekilde, aynı yıllarda yazılmış olan ve ünlü şair Behçet Kemal Çağlar'ın imzasını taşıyan tarihi piyeste Bleda'nın eşi Karakan karakterine, kocasının kardeşi Attila eliyle öldürüldüğü ve bunun devlet içinde oluşabilecek bir ikiliği ortadan kaldırmanın tabii yolu olduğu söylenmektedir. Karakan, sözlerine "*Attila'yı anladığını, hak verdiğini ve bu cinayeti bir sır gibi fısıldamanın yersiz olduğunu*" da eklemektedir.⁴³ Çağlar'ın bu kısa şiirine bakıldığında, onun da tek parti yönetimini meşrulaştırma gayreti içerisinde olduğunu ve tek elden yönetimi olumladığını iddia etmek mümkündür.

43 Çağlar, *Attila*, 12.

Sonuç

Avrupa Hun Devleti'nin hükümdarlarından bir tanesi olan Bleda, bu çalışmada, tarihi kaynaklara akseden haliyle, tarihi çalışmalarda tarihçinin metin inşasında vücut bulduğu şekliyle ve son olarak ise anlatı neticesinde ortaya çıkan ve kalıplaşan imajı ile ele alınmıştır. Böylelikle tarihi gerçeklikten ana kaynağa, oradan tarihçinin kalemine ve son kertede tarih okurlarının muhayyilesine uzanan bir yol çizilmek istenmiştir. Bu çalışma bir Bleda tarihi ortaya koymayı hedeflememektedir. Esasında amaç, tarih içinde Bleda'nın hikâyesinin yaşadığı dönüşümü ve sahip olduğu çeşitliliğe işaret etmektir. Bu minvalde, genel anlamda Doğu Avrupa Türk tarihi özel anlamda ise Avrupa Hunları ile alakalı çalışmalar yapan kıymetli pek çok tarihçinin metni tahlil süzgecinden geçirilmiştir. Bu yapılırken, belirli bir dil kuramına yahut yapısöküme yaslanılmamıştır. Bununla birlikte giriş kısmında değinildiği üzere, Croce'nin tarih tanımı esas alınarak, incelenen tarih metinlerine o bağlamda yaklaşmıştır.

Çalışmanın ortaya koymayı hedeflediği en önemli sonuç, Bleda anlatısının temel taşlarını oluşturan, oldukça kıt ana kaynaklar üzerine, birbirinden oldukça farklı ve çeşitli anlatıların yerleştirilebildiğidir. Bunu işaret etmekteki maksat; hem tarihçinin anlatı/yaratı ortaya koyabilme bağlamında yaptığı iş itibarıyla ne kadar ünik ve kıymetli bir konumda olduğunu göstermek hem de bu becerinin kötüye kullanılması halinde yaratacağı tahrifatın ve tahribatın büyüklüğünün de ona eş olacağını söylemektir.

Söz konusu çalışmamızın çıktıklarına bakıldığında, Bleda'nın üç farklı imaj ile resmedildiğini söylemek mümkündür. Bunlar, zayıf karakterli ve yönetim karizmasına sahip olmayan Bleda, eğlence düşkünü Bleda ve kardeşi eliyle ölüme gitmiş maktul Bleda görünümleridir. Burada tarihçilerin, ana kaynaklara akseden birkaç satırlık bilgiden hareketle, tarihi bir kişilik yaratmalarına şahit olunurmuştur. Aynı zamanda, tarihçilerin, yaratılan karakterler üzerinde fikir birliği sağlayamadıkları da görülmüştür. Şöyle ki, bir tarihçinin zevk-i sefa düşkünü demesine karşın aynı durumu bir başkası hayatın tadını almayı bilirdi şeklinde ifade etmiştir. Yine bir tarihçiye göre Bleda, zayıf karakterli ve Hunların askeri hayat tarzlarını sevk ve idare etmeye muktedir değil iken bir başkasına göre Balkan Seferlerinde büyük pay sahibi muzaffer bir komutandır. Aynı ihtilaflar, Bleda'nın eceliyle mi yoksa kardeşi Attila'nın eliyle mi öldüğü meselesinde de kendisini göstermektedir. Tarihçiler elbette bu soruları ortaya atıp farklı cevaplar vermişlerdir. Bilinmesi istenen, bu cevapların özünde, tarihi gerçeklikten ve tarihin izlerinden ziyade, tarihçinin niyet ve düşünce dünyasının belirleyici olduğudur.

KAYNAKÇA

I. Ana Kaynaklar

- de Guignes, Joseph. *Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Batı Tatarlarının Tarih-i Umumisi*. çev. Hüseyin Cahit Yalçın, haz. Erol Kılınç. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.
- Jordanes. *The Origin and Deeds of the Goths*. translator Charles C. Mierow, Princeton: Ostara Publications, 1908.
- Priscus, *Fragmenta et Excerpta*. çev. Turhan Kaçar, İstanbul: Alfa Yayınları, 2020.

II. Araştırma Eserler

- Ahmetbeyoğlu, Ali. *Avrupa Hun İmparatorluğu*, Ankara: TTK Yayınları, 2001.
- Ahmetbeyoğlu, Ali, "Avrupa Hunları", *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, editör Osman Karatay- Serkan Acar, 145-151. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 2015.
- Ahmetbeyoğlu, Ali. *Atlı Şehirliler*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016.
- Ahmetbeyoğlu, Ali. *Sorularla Eski Türk Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2014.
- Arı, Kemal, *Tarih Yöntemi*. İzmir: İleri Yayıncılık, 2011.
- Baştav, Şerif. *Büyük Hun Kağanı Attila*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.
- Baydar, Mustafa. *Tarihte Türk Kahramanları: Attila*. İstanbul: Üstünel Yayınevi, 1953.
- Carr, Edward Hallet. *Tarih Nedir*, çeviren Misket Gizem Göktürk. İstanbul: Birikim Yayınları, 1980.
- Cengiz, Oğuzhan. *Attila*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2016.

- Collinwood, Robin George. *Tarih Tasarımı*, çeviren Kurtuluş Dinçer. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Croce, Benedetto. *La storia ridotta sotto il concetto generale dell'arte*. Milano: Adalphi Edizioni, 2017.
- Çağlar, Behçet Kemal. *Attila*. Ankara: Ulus Basımevi, 1935.
- Çambel, Hasan Cemil. *Attila'dan Atatürk'e*. İstanbul: Varoğlu Yayınevi, 1948.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011.
- Kurat, Akdes Nimet. *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara: Murat Kitapevi Yayınları, 1992.
- Mizancı Murad Bey. *Tarih-i Umumi*, sadeleştiren Faruk Yılmaz. Ankara: Berikan Yayınevi, 2006.
- Orkun, Hüseyin Namık. *Attila ve Oğulları*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi, 1933.
- Özdek, Refik. *Türklerin Altın Kitabı, Cilt 1*. İstanbul: Tercüman Yayınları, 1990.
- Rıza Nur. *Türklerin Tarihi, Cilt 1-2*. Ankara: Toker Yayıncılık, 1994.
- Tarih II, Orta Zamanlar*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1933.
- Türk Tarihinin Ana Hatları; Kemalist Yönetimin Resmi Tarih Tezi*. (Tıpkıbasım), İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014.
- Üren, Umut. *Avrupa Hunları Tarih ve Destan*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2022.

III. Makaleler

- Akkaya, Şükrü, "Eski Alman Destanlarında Attila'nın Akisleri", *DTCF Dergisi* 2, 4, (1944): 555-568.
- Alföldi, Andras, "Türklerde Çifte Krallık Meselesi", *II. Türk Tarih Kurultayı Zabıtları*, (1943): 507-519.

IV. Tezler

- Üstün, Abdullah. "Geç Roma Tarihyazımında Hunlar Batı Avrasya'da Erken Türk Varlığı." Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013.

Extended Abstract

During the Republic period, Turkish history progressed in close relations with the centers of politics and power. This close bond has been one of the reasons why history is seen as a field of study that is attributed to its importance. Various selectable names of Turkish options are depicted with images parallel to the richness of politics in the form of the object of study (mostly to reinforce nationalism). This approach has resulted in historians generally studying big names and considering their thoughts on these issues in certain periods of history. While history was seen as a field of study of great importance during the Republican period, studies on the early periods of Turkish history were also written. While the history of great names is written here, some names or figures are also included in the texts as a secondary element of the narration of history.

Attila's older brother, Bleda, is one of the supporting heroes in question. When we look at the works written on European Hun history in ancient Turkish historiography in Türkiye, it is seen that Bleda is positioned in quite different ways within the narrative. So much so that, although the places where he is mentioned do not exceed a few lines from some texts, they are still enough to create an image in the readers mind. It has been observed that the Bleda image was developed through three basic contexts. These are the narratives of Bleda as a fool or lacking charisma, Bleda as a fun-loving Bleda, and Bleda as a victim brother. Before moving on to the image of Bleda, it would be useful to look at the status of the main sources and research works. It is possible to say that the records about the European Huns in ancient sources are limited. The fact that the sources do not survive in their entirety makes the field even more difficult to study.

In this study, in the context of historiography, the main sources written by Priskos and Jordanes, which historians benefited from, were examined. After the sources, it is important to get to know the literature related to the period in question. The first works in ancient Turkish historiography in which Bleda began to be seen as a character in the historical plot go back to the first general histories written using translations from Western sources, especially Joseph de Guignes. In contemporary historiography, the heir of these general dates is the Main Lines of Turkish History, which is the main work put forward by the corpus of studies called the Turkish history thesis. In addition to this study, a serious European Hun historiography is also carried out in the four-volume History textbooks. Hüseyin Namık Orkun is another name that made valuable studies on the history of the European Huns and Attila during the years when the Turkish history thesis dominated the historiography of the period. During the same period, Şükrü Akkaya wrote some academic studies. Akkaya, a specialist in German Language and Literature, is known

for his studies on the image of the European Huns and especially Attila in German epics. Akkaya pointed to the news given by Priskos as the source of this narrative.

Another valuable historian who started to stand out with his works in the field of Eastern Europe is Akdes Nimet Kurat. Kurat includes European Huns and Attila in his works, albeit in a limited way. Another important historian, İbrahim Kafesoğlu, devoted a chapter to the European Huns in his masterpiece, *Turkish National Culture*. Kafesoğlu, in expressions very close to those in his history thesis, described Bleda as a manager who liked entertainment and had little energy. Şerif Baştav is another name who was in Hungary and later wrote an independent work on the European Huns during his academic life. However, this work has a contradictory stance within the European Hun literature. So much so that it does not adopt the usual strong Attila, weak Bleda discourse and has an alternative fiction that runs its historical narrative in the opposite direction. Another important point in Baştav's historical narrative is the claim that Bleda was behind the heavy taxes collected from Eastern Rome and the successful diplomatic contacts. No other historian working on the period has such a story.

The person who has recently contributed to the field of European Huns and is considered one of the most important names on the subject is Ali Ahmetbeyoğlu. Bleda found a significant place for himself in both his main work, which he defended and subsequently published as a doctoral thesis, and his subsequent works, which he published focusing on the European Huns. Umut Üren, one of the young Turkish historians also contributed to Bleda's historiography with his works on the European Huns. Üren says that Bleda will always remain a mystery due to the lack of available information contained in the sources. In addition to academic studies, these examples in literature have also had reflections on popular historiography.

In the old Turkish historiography of the Republican period, Bleda, who was discussed in the names and works mentioned above, was depicted on three different themes and the following images emerged: Bleda, who is incapable of governing or lacking charisma, Bleda, who is fond of entertainment (pleasure), and Bleda, the victim of his brother. The first image in question shows itself with Bleda's character, far from management skills, which seems to have been added to the fiction to explain why he cannot be effective in management. The second image revealed in the work is the fun-loving Bleda. Considering the conditions of the period, it is not difficult to deduce that one of the most prominent people of his era, along with the Western and Eastern Roman Emperors, would be the owner of the Hun throne. In this context, it is natural that people in this position have access to opportunities and privileges beyond what ordinary people can have in society. The third image of Bleda literature is shaped around the problem of Bleda's death. The basis of the

narrative that is wanted to be constructed here is the image of a brother who was killed by Attila's order and thus declared the victim.

Bleda, one of the rulers of the European Hun State, is discussed in this study as reflected in historical sources, as it is embodied in the text construction of the historian in historical studies, and finally with the image that emerges and becomes stereotyped as a result of the narrative. In this way, it was intended to draw a path from historical reality to the main source, from there to the historian's pen and, ultimately, to the imagination of history readers. The most important result that the study aims to reveal is that quite different and diverse narratives can be placed on very scarce primary sources, which form the cornerstones of the Bleda narrative. Historians have, of course, raised these questions and given different answers. What is wanted to know is that the historian's intention and world of thought are decisive behind these images, rather than the historical reality and traces of history.